

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 7 februari 1930 kl. 12 m.

Utlåtande angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

Enligt § 4 i den för bankoutskottet gällande instruktionen har utskottet att undersöka och granska riksbankens tillstånd och huru densamma styrd och förvaltdad blivit, och bör utskottet därvid med synnerlig uppmärksamhet följa de fullmäktiges åtgärder, som avse metalliska kassans upprätthållande samt myntutväxlingens fortgång och bestånd. Sedan utskottet numera fullgjort detta uppdrag, får utskottet avgiva berättelse över den verkställda granskningen.

För granskningens verkställande har utskottet tagit del av *dels* fullmäktiges i riksbanken allmänna och särskilda protokoll för tiden från och med den 10 januari 1929, intill vilken dag ansvarsfrihet beviljats för fullmäktiges i protokollen antecknade beslut och åtgärder, och till början av innevarande års riksdag, *dels* de av vederbörande revisorer avgivna berättelserna om verkställd granskning av riksbankens såväl huvudkontors som samtliga avdelningskontors i orterna förvaltning under år 1928, *dels ock* fullmäktiges med utskottets memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning år 1929 ävensom de av styrelserna för riksbankens avdelningskontor i avseende å dessa kontors förvaltning under samma år lämnade redogörelser.

I fråga om metalliska kassans ställning, sedelutgivningen, in- och utlåningsrörelsen ävensom övrig verksamhet vid riksbankens huvud- och avdelningskontor samt vid Tumba bruk tillåter sig utskottet att för en närmare kännedom om hithörande förhållanden hänvisa till de utförliga sifferredogörelser, som lämnats i de berättelser, vilka avgivits av riksdagens revisorer och fullmäktige i riksbanken.

Å sin utlånings- och övriga rörelse under år 1929 har riksbanken erhållit en vinst av 21 883 280 kronor 57 öre.

I avseende härå hänvisas till de specificerade uppgifter beträffande huvud- och avdelningskontorens vinst- och förlusträkningar, som förekomma

Bihang till riksdagens protokoll 1930. 8 saml. 4 häfl. (Nr 4—5.)

i fullmäktiges nyssnämnda, av utskottet med memorial nr 1 till riksdagen överlämnade berättelse.

1:o.

Flyttningser-sättningar till personal inom riksbanken. Revisorerna hava under § 22 i sin berättelse angående riksbanken (sid. 22—24) anfört följande:

»Jämlikt 27 § i gällande avlöningsreglemente äger tjänsteman, då han utan egen ansökning eller därom uttryckt önskan förflyttats från en tjänstgöringsort till en annan eller eljest ålagts förändrad bostadsort, eller då han till följd av befordran eller förordnande att uppehålla högre tjänst nödgats flytta till annan ort än den förutvarande tjänstgöringsorten, erhålla skälig ersättning för flyttningskostnad samt för den ökade utgift, som för honom må hava uppstått därigenom, att han måst vidkännas kostnad för bostad å såväl den gamla som nya tjänstgöringsorten, allt enligt de närmare bestämmelser, vederbörande myndighet meddelar i huvudsaklig överensstämmelse med vad i dessa hänseenden gäller beträffande befattningshavare inom den civila statsförvaltningen. Enligt cirkulär den 27 augusti 1925 till riksbankens kontor hava riksbanksfullmäktige beslutat, att ifråga om ersättning för flyttningskostnad skulle för befattningshavare i riksbanken från och med den 1 september 1925 gälla vad i nämnda hänseende stadgats i 6 § i kungörelsen den 26 juni 1925 (nr 357) med tilläggsbestämmelser till avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen.

Kostnaderna för flyttningserättningar jämlikt sålunda meddelade bestämmelser hava för riksbanken under år 1928 belöpt sig till sammanlagt 29 283 kronor 81 öre, avseende sammanlagt 38 olika flyttningar.

Dessa kostnader fördela sig enligt vad revisorerna funnit på de i gällande författning angivna huvudgrupper av utgifter på ungefär följande sätt, nämligen resekostnader c:a 3 200 kronor, kostnader för inpackning och transport å avflyttningsort samt för uppäckning och transport å den nya stationeringsorten c:a 14 600 kronor, kostnader för frakt av flyttsaker mellan förläggningssorterna c:a 5 300 kronor samt slutligen hyresersättningar c:a 6 200 kronor.

Med hänsyn till den jämförelsevis betydande omfattningen av förenämnda kostnader, särskilt i vad det gäller kostnader för flyttsakers in- och uppäckning samt deras transport å såväl den gamla som nya förläggningssorten ävensom för hyresersättningar, hava revisorerna ansett sig böra ingå på närmare granskning av de i de särskilda fallen medgivna flyttningserättningarna.

Revisorerna hava därvid funnit att ersättning i vad det gällt flyttsakers in- och uppäckning samt transport å avflyttningssorten och nya stationeringsorten medgivits i den utsträckning vederbörande genom räkningar kunnat styrka dylika utgifter. Någon närmare undersökning angående skäligheten av dylika kostnader har, såvitt revisorerna kunnat finna, icke förekommit.

Revisorerna vilja med anledning härav fästa uppmärksamheten på att man hos andra statliga myndigheter, exempelvis arméförvaltningen, där anspråk på flyttningserättningar av naturliga skäl förekomma i än större omfattning än inom riksbanken, sökt att genom en effektivare kontroll åstadkomma en viss begränsning av kostnader av ifrågavarande slag. Så-

lunda har man inom arméförvaltningen för varje år registrerat förekommande olika slag av kostnader för befattningshavares förflyttningar dels till och från Stockholm, dels och till och från andra orter. I fråga om kostnader för flyttgodsets förpackning och transporter inom olika orter har med ledning av en sålunda vunnit statistik fastställt viss maximitaxa per 100 kg. av flyttsakernas viktmängd, vilken taxa sedermera lagts till grund för ersättningsens bestämmande i de fall vederbörande myndighet funnit den begärda ersättningen oskälig. En på detta sätt reglerad ersättning har för övrigt enligt vad revisorerna inhämtat vunnit stadfästelse genom ett flertal regeringsrättsutslag.

Den under år 1928 inom arméförvaltningen tillämpade maximiersättningen för flyttningskostnader av nu angivet slag har enligt uppgift utgjort högst 15 kr. pr 100 kg. av flyttsakernas vikt i fråga om förflyttning till och från Stockholm samt en taxa av högst 13 kr. pr 100 kg. i fråga om förflyttning till och från andra orter. Med en dylik beräkningsgrund skulle enligt vad revisorerna funnit ej oväsentliga begränsningar av de i riksbanken år 1928 redovisade flyttningskostnaderna hava kunnat åstadkommas. Förhållandet belyses av i nedanstående tablå angivna exempel:

Förflyttning	Flyttsakernas viktmängd, antal kg.	Av riksbanken utbetald ersättning	Ersättning enl. av arméförvaltningen tillämpad maximitaxa	Skillnad
Falun—Jönköping	4 300	675: —	559: —	116: —
Vänersborg—Luleå	5 490	905: —	713: 70	191: 30
Karlstad—Uppsala	5 010	917: 80	651: 30	266: 50
Falun—Umeå	5 440	886: 25	707: 20	179: 05
Jönköping—Karlskrona...	5 020	800: —	652: 60	147: 40
			Summa 900: 25	

Såsom synes hade för ovan angivna fem fall av flyttningsersättning efter de av arméförvaltningen tillämpade grunderna för ersättningsens bestämmande en minskning av utgifterna med 900 kronor kunnat vinnas.

I fråga om befattningshavare tillkommande hyresersättning stadgas i gällande författningsbestämmelser, att dylik ersättning skall avse merutgift, som på grund av förflyttningen uppstått därigenom, att befattningshavaren, trots styrkta försök att undvika dylik utgift, nödgats vidkännas kostnad för bostad å såväl den gamla som den nya tjänstgöringsorten, dock högst för tid uppgående till ett år. Hyresersättning har inom riksbanken under år 1928 utbetalts i ett tjugotal fall. Endast i ett av dessa fall har, såvitt revisorerna kunnat finna, styrkts att vederbörande genom annonsering eller annorledes sökt få sin bostadslägenhet å förutvarande stationeringsorten utbyrd.

Å berörda förhållanden hava revisorerna velat fästa riksdagens uppmärksamhet.»

I en till utskottet överlämnad, en 16 januari 1930 dagtecknad skrivelse *Fullmäktige.* hava fullmäktige i riksbanken meddelat, att fullmäktige för nedbringande av ifrågavarande flyttningskostnader till tjänstemännen vid såväl huvudkontoret som avdelningskontoren utfärdat cirkulär av den lydelse vid skrivelsen fogad bilaga utvisade. Under hänvisning till innehållet i berörda cirkulär hava fullmäktige anfört, att fullmäktige givetvis komme att, med

beaktande av vad revisorerna även i övrigt anfört, vid behandling av framställningar om ersättning för kostnader av ifrågavarande slag tillse, att dylik ersättning medgäves med belopp, som i varje särskilt fall prövades vara skäligt.

Det återopade *circuläret* till riksbankens kontor är av följande innehåll:

»Riksdagens revisorer hava under § 22 i sin senast avgivna berättelse angående riksbanken fäst uppmärksamheten å de belopp, som under år 1928 utbetalts i ersättning för flyttningskostnader till tjänstemän, vilka i enlighet med gällande bestämmelser varit därtill berättigade. Vid granskning av ifrågavarande ersättningar hava revisorerna särskilt fäst sig vid kostnaderna för flyttsakers inpackning och transport å avflyttningsorten samt för deras uppäckning och transport å den nya tjänstgöringsorten.

Med anledning av vad sålunda förekommit få vi anmoda vederbörande tjänstemän att för nedbringande av dylika kostnader, såvitt möjligt, infordra skriftliga anbud å packning och transport av flyttsaker samt av inkomna anbud antaga det förmånligaste för riksbanken. Vid framställning om ersättning för flyttningskostnad skola samtliga anfordrade anbud bifogas.

Revisorerna hava vidare uppmärksammat de belopp, som utgått i hyresersättningar, och därvid erinrat, att enligt gällande bestämmelser sådan ersättning skall avse merutgift, som på grund av förflyttningen uppstått därigenom att tjänsteman, trots styrkta försök att undvika dylik utgift, nödgats vidkännas kostnad för bostad å såväl gamla som nya tjänstgöringsorten, dock högst för tid uppgående till ett år.

I anledning härav få vi, med erinran om berörda bestämmelser, anmoda vederbörande tjänstemän att i förekommande fall vidtaga erforderliga åtgärder för uthyrande av bostadslägenhet å förutvarande tjänstgöringsort och anskaffande av sådan å den nya tjänstgöringsorten samt vid framställning om hyresersättning styrka, att så skett.»

Utskottet.

Såsom framgår av utredningen i ärendet hava fullmäktige, med beaktande av vad revisorerna anfört, vidtagit åtgärder för nedbringande av här ifrågavarande flyttningskostnader. Vid sådant förhållande har utskottet endast ansett sig böra vad i detta ärende förekommit för riksdagen

omförmåla.

2:o.

*Riksbankens
bidrag till
vissa pen-
sions-
anstalter.*

Revisorerna hava vidare under § 23 i sin förenämnda berättelse anfört följande (sid. 24—27):

»Riksbanken har under år 1928 liksom tidigare under en längre följd av år till änke- och pupillkassan vid huvudkontoret, vilken kassa benämnes bankostatens änke- och pupillkassa, samt till änke- och pupillkassan vid avdelningskontoren och pappersbruket utbetalt bidrag med respektive 200 kronor och 18 000 kronor.

Årsbidraget till bankostatens änke- och pupillkassa har utgått alltsedan år 1748, då denna kassa inrättades.

Till änke- och pupillkassan vid avdelningskontoren och pappersbruket anvisades ursprungligen av 1850—1851 årens riksdag i och med denna kassas bildande ett årligt bidrag å 600 riksdaler banko, att utgå tillsvidare

samt intill kassan vunnit full stadga och säkerhet. Då kassans kapital med 1862 års utgång ansågs hava nått en sådan omfattning (58 000 kronor) att dess ränteavkastning vore fullt tillräcklig för pensionernas bestridande, upphörde det årliga anslaget nämnda år.

Sedan det emellertid visat sig, att från och med år 1871 kassans inkomster ej längre täckte utgifterna för pensioner, hemställde fullmäktige hos bankoutskottet vid 1874 års riksdag om anvisande till kassan av ett årligt belopp av 900 kronor. I avvaktan på utredning om möjligheten för en sammanslagning av de båda kassorna samt en enhetlig reglering av pensionerna anvisades dock ej något anslag till avdelningskontorens pensionskassa förrän vid 1877 års riksdag. Frågan om kassornas sammanslagning hade dessförinnan strandat på delägarnas i bankostatens pensionskassa obenägenhet att underkasta sig önskvärd kontroll i fråga om pensionsreglering.

För att uppbringa pensionerna från avdelningskontorens ock pappersbrukets änke- och pupillkassa i nivå med pensionerna från bankostatens kassa beviljades den förstnämnda kassan från och med år 1877 ett årligt anslag å 4 550 kronor. Detta anslag utgick till år 1907, då anslagsbeloppet höjdes till 6 000 kronor. Nya försök att sammanslå de båda kassorna hade då gjorts men icke lett till något resultat.

Med skrivelse till bankoutskottet vid 1913 års riksdag framlade fullmäktige en utredning angående avdelningskontorens och pappersbrukets pensionskassas likviditet. Denna utredning grundade sig på kassans tillgångar med utgången av år 1912, vilka tillgångar belöpte sig till i runt tal 422 000 kronor. Med en beräknad ränteavkastning å 4 procent skulle för att möta kassan då åvilande pensionsförbindelser erfordras en kapitalförstärkning å c:a 134 000 kronor samt för att jämväl kunna möta ytterligare krav genom tillkomsten av nya delägare och genom ifrågasatt höjning av delaktighetsbeloppet för verkställande styrelseledamot vid avdelningskontor en kapitalförstärkning å 228 000 kronor. Den kapitalbrist, som sålunda förelåg, skulle enligt beräkning kunna täckas genom en förhöjning av det årliga anslaget från riksbanken med 12 000 kronor. Fullmäktige hemställde för denskull att kassan skulle fr. o. m. år 1913 tilldelas ett till 18 000 kronor förhöjt årligt anslag. Denna framställning bifölls av riksdagen och har nämnda årsanslag alltsedan år 1913 utgått till kassan.

Utöver nu nämnda direkta anslag hava de båda kassorna alltifrån deras stiftande ägt av riksbankens medel uppbära de lönebesparingar, som uppkommit vid ledigblivna tjänsters upprätthållande genom förordnande under vakanstiden. Dessa vakansbesparingar hava såsom framgår av nedanstående tablåer under årens lopp uppgått till ej oväsentliga belopp.

Härjämte bör framhållas, att till vederbörande pensionstagare utbetalas direkt av riksbankens medel pensionstillägg och dyrtidstillägg jämlikt av riksdagen fastställda grunder. Ifrågavarande förmåner belöpa sig år 1928 i vad det gäller pensionstagare från bankostatens kassa till resp. 372 kronor 50 öre och 18 258 kronor samt i vad det gäller pensionstagare från avdelningskontorens och pappersbrukets kassa till respektive 581 kronor 37 öre och 9 809 kronor.»

Med hänsyn till omfattningen av de statsmedel som enligt vad ovan påvisats utgått för ifrågavarande pensionsverksamhet, hava revisorerna ansett sig böra närmare undersöka förenämnda kassors ekonomiska ställning.

I detta hänseende hava revisorerna meddelat vissa tablåer, upptagande inkomster och utgifter under femårsperioden 1924—28 samt tillgångar vid utgången av varje år under samma period.

Under hänvisning till dessa tablåer hava revisorerna vidare anfört följande:

»Såsom förestående sammanställningar giva vid handen, hava de båda kassornas kapitaltillgångar numera uppbringats till sådan omfattning, att ränteavkastningen å desamma endast till en mindre del tages i anspråk för kassorna åvilande pensionsutbetalningar. Sålunda uppgingo ränteinkomsterna år 1928 för bankostatens änke- och pupillkassa till c:a 96 800 kronor under det att pensionerna endast omfattade ett sammanlagt belopp av c:a 41 800 kronor. Motsvarande siffror för änke- och pupillkassan vid avdelningskontoren och Tumba pappersbruk utgjorde c:a 64 900 kronor och 22 600 kronor. Hade de båda kassornas ränteinkomster under år 1928 måst tagas i anspråk för bestridande av förutom de egentliga pensionerna och kassans förvaltningskostnader jämväl pensionstillägg och dyrtidstillägg, vilka enligt vad ovan angivits utbetalats direkt av riksbankens medel, skulle kassorna ändock nämnda år kunnat av ränteinkomsterna avsätta ett överskott å respektive 34 000 kronor och 29 400 kronor. Fonderingen år 1928 för de båda kassorna har nu omfattat medel å så betydande belopp som respektive 87 700 kronor och 89 600 kronor.

Särskilt belysande för änke- och pupillkassans vid avdelningskontoren och Tumba bruk nuvarande ekonomiska ställning är att nämnda kassa, vars tillgångar vid 1928 års utgång utgjorde 1 335 000 kronor, år 1913, då förhöjning av anslaget till densamma till nuvarande 18 000 kronor begärdes, ansågs böra uppbringas till ett kapital å 650 000 kronor för att möta kassan såväl då som framdeles åvilande pensionsutbetalningar.

Då ovanberörda båda pensionskassor numera synas vara i den ekonomiska belägenhet, att de med egna medel kunna bestrida icke blott dem nu åvilande pensioner och förvaltningskostnader utan även de pensionsförhöjningar, som utgå av statsmedel i form av pensionstillägg och dyrtidstillägg, bör enligt revisorernas mening något understödande från statens sida av ifrågavarande pensionering icke vidare ifrågakomma».

Fullmäktige. I sin ovanberörda skrivelse hava fullmäktige anfört, att fullmäktige ansett nödigt att, innan fullmäktige inginge på en närmare prövning av förevarande spörsmål, en fullständig utredning verkställdes rörande kassornas nuvarande ställning samt deras förmåga att bära dem åliggande förbindelser; och komme fullmäktige att senare under riksdagen, så snart nu pågående utredning slutförts, avgiva yttande i detta ärende.

Utskottet. Såsom fullmäktige meddelat, komma fullmäktige att senare under riksdagen, så snart igångsatt utredning rörande de ifrågavarande kassornas ekonomiska ställning slutförts, avgiva yttrande i den av revisorerna väckta frågan om indragning av riksbankens understöd till kassorna. Utskottet har för avsikt, att sedan nämnda yttrande inkommit, avgiva särskilt utlåtande i detta ärende; vilket utskottet velat härmed för riksdagen

anmäla.

3:o.

Vid granskning av ovannämnda protokoll och berättelser har utskottet i övrigt ej funnit något förhållande, som påkallat särskilt yttrande från utskottets sida; vilket utskottet härmed får för riksdagen anmäla.

Ang. protokoll och berättelser.

4:o.

Efter granskning av riksbankens räkenskaper för år 1928 hava riksdagens senast församlade revisorer i sin därom avgivna berättelse meddelat, att med avseende på riksbankens förvaltning under den tid, granskningen omfattat, revisorerna ej funnit anledning till erinran utöver vad i berättelsen förekommit, samt att de för sin del ansåge, att ansvarsfrihet borde fullmäktige beviljas.

Ang. tillstyrkande av ansvarsfrihet.

De revisorer, som, valda av riksdagen, granskat avdelningskontorens i orterna förvaltning år 1928, hava likaledes i sina berättelser tillstyrkt ansvarsfrihet för kontorens styrelser. I enlighet med föreskriften i § 4 av den för utskottet gällande instruktionen vill utskottet meddela, att med avseende å riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning under den tid, granskningen omfattat, utskottet ej funnit anledning till erinran samt att utskottet för sin del anser, att ansvarsfrihet bör beviljas fullmäktige.

Utskottet hemställer alltså,

att ansvarsfrihet må fullmäktige i riksbanken beviljas dels för förvaltningen under år 1928 av bankens såväl huvudkontor som samtliga avdelningskontor i orterna, dels ock för de beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1929 till och med den 9 januari innevarande år.

Stockholm den 7 februari 1930.

På bankoutskottets vägnar:

C. E. SVENSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar C. E. Svensson, Lindley, Lindgren,* Ström i Lidköping, Johansson i Friggeråker, Bjurström, Forssell och Larsson i Örbyhus; samt

från andra kammaren: herrar Bäcklund, Svensson i Betingetorp, Wikström, Lovén, Höglund i Göteborg,* Leffler,* Edberg* och Wirsell*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.